

FIZIKA FANIDA KOGNITIV FAOLIYATNI YO'LGA QO'YISHNING ZAMONAVIY METODLARI

*Farg'ona viloyati Quva tuman kasb-hunar
maktabi fizika fani o'qituvchisi
Mallaboyeva Shoxidaxon To'xtanazarovna*

Annotatsiya: darsda xayrixohlik muhitini yaratish, mavzuga qiziqishni saqlab qolish uchun katta qurol arsenalidan foydalaning, o'quv materialidagi asosiy narsaga e'tibor qaratish, yakuniy natijaga erishish uchun o'quv va bilim jarayonini yo'naltirish, ta'lim jarayonini individualizatsiya va differentsiatsiyalashni amalga oshirish

Kalit so'zlar: muloqotda sheriklikka yo'naltirish, sherikning o'z nuqtai nazariga bo'lgan huquqlarini tan olish va uni himoya qilish, sherikni tinglash va eshitish qobiliyati, muloqot mavzusiga sherik pozitsiyasidan qarashga tayyorlik

Ta'kidlash joizki, o'quv faoliyati yosh o'quvchining rivojlanishida yetakchi rol o'ynaydi. Ta'lim faoliyatida namoyon bo'ladigan va atrofdagi haqiqatni bilishga qaratilgan faoliyat kognitiv deb nomlanadi. Kognitiv faoliyatbolaning intellektual rivojlanishini ta'minlaydi. U nafaqat kognitiv vazifalarni hal qilish zaruriyati, balki olingan bilimlarni amalda qo'llash zarurati bilan ham tavsiflanadi. Kognitiv faoliyatbu - bilimlarni egallash va rivojlantirishning maxsus jarayoni, uni doimiy ravishda chuqurlashtirish, kengaytirish va takomillashtirishdir.

"Kognitiv faoliyat pedagogik hodisa sifatida - bu ikki tomonlama o'zaro bog'liq jarayon: bir tomondan, bu o'quvchining o'zini o'zi tashkil etish va o'zini anglash shakli; boshqa tomondan, bu o'qituvchining o'quvchining bilish faoliyatini tashkil etishdagi maxsus harakatlari natijasidir, uning yakuniy natijasi o'quvchining maxsus tashkil etilgan faoliyatini o'z o'ziga o'tkazishdir. Shunday qilib, bilish faoliyatining ikkala turi ham bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir », deb yozadi E. Korotaeva. Mozhar E.N. bolalarda kognitiv faoliyatni rivojlantirish maqsadida o'qituvchiga quyidagilarni taklif qiladi:

- darsda xayrixohlik muhitini yaratish;
- mavzuga qiziqishni saqlab qolish uchun katta qurol arsenalidan foydalaning; -o'quv materialidagi asosiy narsaga e'tibor qaratish;
- yakuniy natijaga erishish uchun o'quv va bilim jarayonini yo'naltirish; -ta'lim jarayonini individualizatsiya va differentsiatsiyalashni amalga oshirish;
- o'quvchilarni ortiqcha yuklamaslik; -bolalarning psixofizik rivojlanishining irsiyligi va xususiyatlarini hisobga olish;
- uy vazifasi miqdorini farqlash;

-har bir ta'lim elementini o'zlashtirishni nazorat qilish va tuzatish;
-sinfda o'quvchilar shaxsini rivojlantirish, ularning muammolarini hal qilish o'zlashtirish, o'quv faoliyatida o'zini o'zi boshqarish uchun sharoit yaratish.

Bolaning shaxsiyatini rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish ta'limni sub'ektiv qilish demakdir. Mavzuni o'rganish shartlari muallif tomonidan quyidagicha belgilanadi:

-muloqotda sheriklikka yo'naltirish, sherikning o'z nuqtai nazariga bo'lgan huquqlarini tan olish va uni himoya qilish, sherikni tinglash va eshitish qobiliyati, muloqot mavzusiga sherik pozitsiyasidan qarashga tayyorlik;

-bilimlarning ochiqligi, uning noaniqligi, mutlaq emasligi, shaxsiy tushunchasi;

-muammoli, izchil bo'lmagan bilim, o'rganilayotgan materialga mazmunli munosabatni keltirib chiqaradi;

-semantik qidiruv operatsiyalarining mavjudligi: dars maqsadi va mazmunini birgalikda loyihalash, o'quvchilarning maqsadga erishish yo'lini tanlashi;

-natijaga erishish uchun o'z faoliyatini o'z-o'zini baholash.

O'quvchilarning bilish faoliyati ma'lumotni va o'quvchilarni bilish faoliyatiga qo'shilish usullarini tanlash orqali shakllanadi. Bu o'qituvchining har qanday ma'lumoti bolalar uchun rivojlanish darajasi va ularning qobiliyatlarini hisobga olgan holda tanlangan, bolalar uchun tushunarli va tushunarli bo'lishi kerakligi bilan izohlanadi. Kognitiv faoliyat quyidagi hollarda paydo bo'ladi:

-meni o'ylantiradi;

-o'quvchilarni tanish materialdagi yangi narsalarni ko'rishga olib boradi; - tushunchalar, qonunlar, qoidalarni shakllantirish uchun asosdir;

-subyekt ichidagi va mavzulararo aloqalarni maqsad qiladi;

-amaliy foydalanishga yo'naltirilgan. Kognitiv faoliyatni shakllantirishda o'qituvchi o'quv faoliyati jarayonini qanchalik to'g'ri va qiziqarli tashkil eta olganligi bilan bir xil darajada muhim rol o'ynaydi. Kognitiv faoliyatning shakllanishi muvaffaqiyatli bo'ladi, agar faoliyat jarayoni:

-o'quvchilarni o'quv jarayonining jozibali tomonlarini topishga undaydi: -fikrlar bilan birga: "Men buni o'yladim", "buni qanday qilib ilgari bilmas edim", "unchalik qiyin emas";

-qarama-qarshiliklarni bartaraf etishga qaratilgan;

-sizni hodisaga boshqa tomondan qarashga majbur qiladi;

-bilimlarni yangi sharoitlarda qo'llashga qaratadi;

-barcha turdagi mashqlar va topshiriqlarda murakkablik elementlarini o'z ichiga oladi;

-tasavvurni, topqirlikni, mantiqni rivojlantiradi;

-tadqiqot elementlarini taklif qiladi.

Kognitiv faoliyatni shakllantirishda o'qituvchi o'quv faoliyati jarayonini qanchalik to'g'ri va qiziqarli tashkil eta olganligi bilan bir xil darajada muhim rol o'ynaydi. Kognitiv faoliyatning shakllanishi muvaffaqiyatli bo'ladi, agar faoliyat jarayoni:

-o'quvchilarni o'quv jarayonining jozibali tomonlarini topishga undaydi: -fikrlar bilan birga: "Men buni o'yladim", "buni qanday qilib ilgari bilmas edim", "unchalik qiyin emas";

-qarama-qarshiliklarni bartaraf etishga qaratilgan;

-sizni hodisaga boshqa tomondan qarashga majbur qiladi;

-bilimlarni yangi sharoitlarda qo'llashga qaratadi;

-barcha turdagi mashqlar va topshiriqlarda murakkablik elementlarini o'z ichiga oladi;

-tasavvurni, topqirlikni, mantiqni rivojlantiradi;

-tadqiqot elementlarini taklif qiladi. holda olib tashlangan sinflar muhitini yaratishga asoslangan bo'lishi kerak. agar o'quvchida qo'rquv, tanglik hissi bo'lsa. O'zaro munosabatlarni yaxshilashga yordam beradigan asosiy usul "hissiy munosabat" (ism-sharif, mehribonlik, mehr- oqibat ohangida va boshqalar) deb ataladi. Bunday toifadagi yosh maktab o'quvchilari bilan ishlashda o'qituvchi ishda zudlik bilan ishtirok etishni kutmasligi, ularga bir xil faoliyat turidan ikkinchisiga tezda o'tishni talab qiladigan o'quv topshiriqlarini bermasligi kerak. Javob haqida o'ylash uchun vaqt bering, chunki ular uchun improvizatsiya qiyin. Savol berib javob berayotganda gapiingizni to'xtatmang. Tanaffusdan keyin bu bolalar intensiv jismoniy ishdan aqliy faoliyatga juda sekin o'tishlarini biling.

Bolalarning yana bir toifasi vaziyat faol bo'lib, faqat muayyan vaziyatlarda qiziqish va faollikni namoyon etadi, masalan, dars mazmuni bilan qiziqishganda yoki o'qituvchi g'ayrioddiy o'qitish usullarini qo'llaganida, aksincha, bu hissiy hayajonlanish bilan bog'liq bo'lib, ko'pincha mustaqil ishlash uchun olingan ko'nikmalar tomonidan qo'llab-quvvatlanmaydi. Dars davomida ushbu o'quvchilar yangi materialni takrorlashdan ko'ra tushuntirishni afzal ko'rishadi; Ular osonlikcha yangi ish turlariga ulanishadi, ammo agar ular qiyin bo'lsa, ular qiziqishni haosonlikcha yo'qotishi mumkin. Ushbu o'quvchilar bilan ta'limning o'zaro ta'sir qilish taktikasi butun ish jarayonida ularning faollik holatini mustahkamlashdan iborat. Ushbu turdagi maktab o'quvchilari xatti-harakatlarning shoshqaloqligi va to'liqsizligiga xosdir, shuning uchun ular uchun javoblar rejasidan foydalanish, qo'llab-quvvatlash signallariga tayanish, ma'lum bir ta'lim harakati algoritmlarini yaratish, rasmlar, jadvallarga ishora qilish muhimdir. Shu bilan birga, ularni eslab qolish va o'zlari yaratgan sxemalarni (yoki o'qituvchi bilan birgalikda) ishlatish osonroq. Keyin o'quvchi quvonch va g'ayrat tuyg'usini nafaqat o'quv vazifasini idrok etishda, balki uni amalga oshirish jarayonida ham his qiladi. Muvaffaqiyat tuyg'usini

bir marta boshdan kechirganidan so'ng, u buni takrorlashni xohlaydi va buning uchun u intellektual va irodali harakatlarni amalga oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Fizika 8-sinf O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma./A. Bahromov,M. K. Yo'ldosheva. - T.: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashiryoti 2010-128 b.
- 2.Yosh fizik ensiklopedik lug'ati. Migdal A. B Chuyanov B. A Toshkent - 1989
- 3.https: [www. postposmo. com/uz/ fizikaning ahamiyati.](http://www.postposmo.com/uz/fizikaning_ahamiyati)